

Мехмеџи Заман Сачлиоџлу

ФИЛМОВИ

Био сам затечен, раздраган и узбуђен због телефонског позива мог друга из детињства Хакана, с којим се већ дуже време нисам видео, али с којим сам се повремено чуо преко телефона.

„Следеће недеље вас очекујем у Анкари, знам да то за тебе неће бити лако, али средио сам са свима. Целу суботу и недељу ћемо провести заједно, присетићемо се старих дана.“

Хакан, Таџар, Барбарос, Мехмет и Кемал. Обрадовала ме је мисао да ћу се састати и поново бити са својим драгим друговима, с којима сам пуних десет година сваки дан био заједно, осим када бисмо се растајали због распуста, с којима сам искусио узбуђење преласка из детињства у младост, с којима сам се свађао, играо утакмице, делио дечачке тајне, сањао велике снове о будућности у нашем мајушном свету. Било како било, све своје послове за тај викенд померио сам у други план и ускочио у воз. Воз Истанбул – Анкара, којим се дуго нисам возио, прилично се променио.

Стигао сам у Ескишехир присећајући се пријатељстава која сам у њему успоставио пре више година и љубави које сам тамо доживео. Пошто сам на станици с носталгијом окусио и оставио као кајиш танак колачић с маком од којег је једино име остало – утонуо сам у сан.

Моја мајка, која ме је јутрос рано угледала пред собом, збунила се, не знајући шта да каже:

„Зашто ниси јавио да ћеш доћи? Направила бих ти билетину са орасима и пилаки¹ од шареног пасуља.” Обрадовала се када сам јој рекао да ћу остати два дана.

„Онда, да спреим за сутра.”

У подне се јавио Хакан и објаснио ми како да дођем до њихове нове куће. Било је узбудљиво поново загрлити старе пријатеље.

Пошто Барбарос и ја живимо у другим градовима, доста дуго нисмо видели старе другове. Уочавали смо промене једни код других, збијали шале на рачун наше проређене косе и великих стомака. Понашали смо се као у стара времена. Постали смо онакви какви смо били у детињству. Као да смо настављали оданде где смо били стали.

Хаканова жена беше припремила фина јела па отишла са децом код мајке, да нас остави насамо. Вечерали смо весели, уз шалу, не затварајући уста, попили кафу, а потом наставили да разговорамо и лечимо носталгију седећи или лежећи на тепиху, као што смо радили као деца.

После вечере уследило је друго Хаканово изненађење. Извадио је мали филмски пројектор од осам милиметара који памтимо из детињства и поставио га на сто. На то је Таџар, сав узбуђен, скочио:

„Шта је то, нови филм о Микију Маусу?”

„Касније ћемо гледати филмове о Микију Маусу”, одговорио је Хакан. „Сад ћу вам показати нешто много занимљивије.”

Када је машина почела да ради, сви смо се збунили. Филм је био у боји, али без тона. Приказивао нас је у шетњи зоолошким вртом. Имали смо седам-осам година. Док смо гледали, били смо ганути и истовремено се смејали својим покретима. И ја сам покушавао да угледам себе, али нисам успео. Пошто је филм снимао Хаканов отац, углавном су се видели Хакан и они који су били поред њега. Таман када сам хтео да питам „Јесте ли то без мене изашли тог дана?”, на платну се појавило и нестало моје лице. До краја филма трудио сам се да у три кадра који су појединачно можда трајали по један секунд ухватим како сам изгледао пре тридесет пет година.

Отприлике у последњих десет секунди филма појављивала се једна кочија. И петорица мојих другова беху се попела на њу. Гледали су право у камеру и махали рукама, као да вичу: кас, кас! Одједном сам с леве стране платна у кадар ушао ја и потрчао

¹ Јело од рибе и пасуља са разноврсним поврћем и лимуном – Прим. њрев.

ка кочији; на два корака до ње ишчашио сам ногу и скакућући на другој нози попео се на први степеник. Ту се филм завршио.

„Ау“, рекох ја, „какве сам среће. Како се свима вама лица лепо виде. Види се мимика, покрети које сте правили. А моје се лице појављује само у два кадра, као авет. И на крају филма се видим с леђа, а и ту сам, где судбине, ишчашио ногу.“

Моји другови су се ваљали од смеха. Тада се огласио Мехмет:

„Погледај у наше очи да би видео себе. Можеш да нађеш себе у нашим зеницама.“

Нисам се задржао на тим речима, схватио сам их као шалу. Али када сам касније гледао филм, приметио сам да шетајући зоолошким вртом моји другари не гледају само животиње, већ и још некога, некога ко се не види на платну. Нисам се видео у кадру филма, али је било очито да сам ту. Још три пута смо га гледали. Трећи пут, и унапред и уназад. Последњи пут Хакан је вратио филм. Опет нисам успео да добро видим своје лице. Једино као да сам у погледима својих другова наслућивао час подругљивост, час гнев према некоме ко се не види. Био сам радознао, хтео сам да видим покрете свог тела док ходам и трчим, њихову брзину, своју мимику, начин на који ми се руке и шаке клате, како окрећем главу. Жудео сам да данашњим очима видим своје детињство. Питао сам Хакана да ли може да се направи копија филма. Рекао је да има неког друга који би то могао да уради.

Тај викенд је прошао веома лепо. Не само да сам био са пријатељима, већ и са родитељима. У сласт сам појео пиле пуњено орасима, обилато зашећерен пилаки с пасуљем. У недељу увече ускочио сам у воз и вратио се у Истанбул.

После месец дана стигао ми је поштом пакет. Поред фотографија направљених оног викенда, у њему је била и копија филма који смо гледали. Очекивао сам да ће послати видео-касету, али је Хакан погрешно разумео и послао ми копију осмомилиметарског филма. Ја нисам имао стари пројектор на којем бих то могао да одгледам. А ни Хакану ништа не бих могао да кажем. Оставио сам филм са стране.

Мислим да је од тада прошло месец дана. Једне недеље сам наишао на стари филмски пројектор на тезги неког старинара на Кадикоју. Била је то стара машина совјетске производње и робусног изгледа. Старинар је рекао да је исправна. Уз то, дао би је заједно са филмовима. Цена коју је тражио била је прилично повољна. Ипак, када смо се исцењкали, сложио се да је прода упола цене. Док је он стављао машину у велику најлон

кесу, његов другар је филмове који су стајали на сточићу увио у новински папир. Помислио сам да би то могли бити или цртани или стари, кратки неми филмови.

Када сам стигао кући, пажљиво сам обрисао прашину са пројектора и филмова и укључио машину. Оно што је старинар рекао било је тачно. Машина је почела да ради бучније него што би се од ње очекивало и са не баш чистим светлом. Зауставио сам је, ставио један од купљених филмова и почео да гледам.

Не само тај, већ свих двадесет три филма припадали су истој породици. Нису то били филмови направљени из професионалних разлога. На њима је био један млади отац, једна млада мајка и једна беба. Док сам гледао, био сам обузет неким немиром. Уз то, осећао сам неку напетост од тога што улазим у живот породице коју не познајем. На свим филмовима биле су исте три особе. Повремено се појављивао неки пријатељ, неки старији члан породице. Очито, камеру је држала час мајка, час отац. Понекад су је причвршћивали за нешто и обоје у исти мах стајали пред камером, наравно, са својом бебом.

Одложио сам те филмове и ставио у пројектор онај из мог детињства. Још једном сам га погледао. Држање мојих другова из детињства било је исто као и у одраслом добу. Значи да човеково детињство може да наговести какав ће он бити кад одрасте. На памет ми је пало оно што је рекао Мехмет. Рекао је да себе могу да видим у одразу у њиховим очима. Али, уморио сам се и одустао од гледања филма.

Филмови и машина су неколико дана стајали тако, на столу. Повремено би ми пали на памет. Зашто би неки родитељи тако често снимали своје новорођенче а потом снимке продали неком старинару? Да им се није нешто десило, да их се није неко из породице отаросио? Али, не. Нико не би желео да антиквару прода успомене својих ближњих. Видео сам да беби није била ни година дана. Колико се сећам, ни на једном од двадесет и три филма није се видела прослава рођендана. Ти филмови су ме све више копкали. С једне стране, желео сам да их још једном погледам, а са друге нисам био вољан да још једном осетим нелагоду коју су ми стварали.

Док сам, држећи филмове у рукама, био окупиран тим мислима, нешто ми је привукло пажњу. На црном пластичном калему видео се неки број. Пошто је био написан графитном оловком, тешко се могао разабрати. Поређао сам калемове по бројевима, од један до двадесет три. Занимљиво је било то што

на тринаестом филму није било броја. Онај ко их је нумерисао (мајка или отац) није написао број тринаест, за који се верује да доноси несрећу. На крају ме је спопала толико неодрљива жеља да поново видим филмове да сам навукао завесу и почео да их један за другим стављам у пројектор.

Готово цео први филм приказивао је мајку и бебу. Мајка је најчешће била у постељи. Видели су се док ју је дојила, повијала, давала воду, стављала на груди. Мајчине очи сијале су истинском срећом. Кратко време у филму, петнаестак секунди, беба је била у очевом наручју. Млади човек ју је невешто држао. Љубио јој је образе, мирисао врат. Иако су филмови били неми, по покретима усана препознавале су се кратки изливи љубави које су изговарали мајка и отац. Када је беба била расповијена, видело се да јој још није отпала пупчана врпца. Претпоставио сам да је филм снимљен у првој недељи после рођења.

У другом филму пупчаник беше отпао; код оца и мајке се видело да су вештији и искуснији. У спаваћој соби направљен је диван кутак за бебу. Гледао сам лепу секвенцу која је показивала бебу како се лагано љуља у љупкој дрвеној колевци. У сну су јој подрхтавале ивице усана. Отац је снимео бебине усне изблиза. Док се примицао, изоштреност се час кварила час поправљала.

Промена у трећем филму била је у томе што је на бебином узглављу окачена нека играчка на љуљање. Беба се беше мало убуцила и на њој више није било трагова рођења.

Са трећим филмом примећивало се да је беба пронашла своје место у кући, да је ушла у живот и постала једна од личности у дому. Вероватно је да су филмови снимани са паузама од око десет-петнаест дана.

У једном од последњих филмова приметио сам нешто што ме је изненадило и изазвало језу. У њему је владала атмосфера интензивне несреће. А у последњем филму та несрећа претварала се у страх који је човека остављао без даха. Мајчини и очеви погледи били су беспомоћни, тужни, пуни бола. Тако су снажно грлили бебу да је било јасно да је то последњи филм. Мрак који се спустио у моју собу када је филм био завршен није био само мрак због недостатка светлости. Дубоко у себи осетио сам мрак ништавила.

То ме је јако узнемирило. Био сам сведок једне изузетне трагедије. Тај кошмар беше ушао у моју кућу са стола неког старинара и обузео читаво моје биће. Моја знатижеља је поново победила; овог пута погледао сам филмове од последњег до првог.

Што сам се више враћао назад, проналазио сам друге наговештаје. Последњи филм је сигурно снимљен непосредно пре бебиног првог рођендана. Камера у очевој руци примицала се великом столу у салону на којем су биле изложене фотографије бебе са родитељима снимљене у различито време; одатле се полако враћала тужној мајци и беби у наручју и остајала у бебином мутном, угашеном погледу.

Било је јасно да је беба оболела од неке неизлечиве болести. Отуда несрећа у погледу оца и мајке и беспомоћност у начину на који су грлили дете. Мислио сам да ћу уколико утврдим када је почела промена у погледу родитеља моћи да установим време када се беба разболела. У филму број шеснаест поглед и једног и другог се беше видно променио. У филму број петнаест у породици је владала срећа. Мајка је била нашминкана, негована, отац весео. Беба је радосно махала ручицама када би се њоме бавили, покушавала да се помери на кревету на који су је ставили, дизала и спуштала ножице. А у филму број шеснаест нити је на мајци било шминке, нити веселости код оца. Значи да је у међувремену стигла рђава вест. Од шеснаестог до двадесет трећег филма, у сваком се повећавала количина несреће и незнања. Могао сам, отприлике, да одредим време када је установљена бебина болест. Требало би да је то седми или осми месец од рођења. Добро, али како је болест доспела до бебе? Да ли је то био вирус или микроб који је покупила напољу, или је у питању нешто што је носила од рођења?

Наставио сам да гледам уназад од петнаестог филма. Да ли је филм број тринаест заиста доносио несрећу? Не, на беби се није примећивала промена. Њена болест, супротно тој мојој мисли, постала је јасна после осамнаестог филма. Болест која је била разлог за промене на лицима мајке и оца у шеснаестом видеа сам код бебе тек у осамнаестом филму. До тада она је била здрава, весела и живахна. У осамнаестом филму покрети и веселост су се умањили. У деветнаестом, пак, та промена је била још израженија.

Био сам упоран и још једном сам погледао тринаести филм. Покушавао сам да нађем траг који би ме могао убедити да је све ту почело. Али у тринаестом филму нисам могао да видим ништа рђаво. Можда је несрећа била баш у томе. Несрећа која настаје а да се људима не прикаже и кад је прекасно када се уочи да је ту. Ни то не би могло бити ни у ком другом до у тринаестом филму. Као да је цифра тринаест носила несрећу тако велику да никада не би могло да се докаже да је несрећа.

Ништа се није могло учинити. Власник филмова покушао је да од себе одагна кошмар који је преживео тако што је старинару дао документацију о томе. Али сигурно је тај кошмар и даље у њему. Што се мене тиче, ја сам добио само филм о њему, нисам га и доживео. Једино што ме је престравила мисао о томе колико је снажна та бура која је на мене утицала док сам гледао филм. Филмове сам завио у дебео папир и помислио да на пакету напишем онај злослутни број који није био написан на тринаестом калему, број који би указивао на несрећу у свим филмовима, али за то нисам имао храбрости. Написао сам само „Филмови“ и ставио их у шкрињу у кући.

Узео сам у руке сопствени филм. Гледајући више пута двадесет три филма, прилично сам добро научио да по погледима, покретима усана, држању откривам шта значе. Можда су томе помало допринеле и Мехметове речи. Сада сам био спреман. Био сам сигуран да ћу ако обратим пажњу и на оно што се види пре и после моје појаве од неколико секунди моћи да у очима својих другова видим себе. Али, из неког разлога, почео је да ме обузима страх. Био је то страх посве другачији од оног претходног. У дубини моје свести молећиво ме је гледало дете у кратким панталонама, мршаво, кржљаво, слабашно дете чије сам лице у кратким интервалима могао да распознам. Нисам могао. Нисам могао да учиним то зло детету које је непрестано бежало по зоолошком врту да га камера не ухвати. Узео сам филм и ставио га поред остала двадесет три филма.

Размакао сам завесе. Напољу се беше смркло. Када сам окренуо прекидач, указало се и нестало помало радосно, помало срамежљиво лице тог малог детета за које ми није било јасно да ли је то само одраз на стаклима куће преко пута или на мом прозору.

Превела с турског
Мирјана Маринковић

(Из: *Rüygâr Geri Getirirse*, 2002)